

**Wyrok z dnia 4 października 1994 r.
I PRN 75/94**

Przed upływem 5 lat od daty podjęcia przez walne zgromadzenie spółdzielni (zebranie przedstawicieli) uchwały w przedmiocie przeniesienia części funduszu zasobowego na fundusz członkowski (waloryzacja udziałów członkowskich), nie jest możliwe wypłacenie zwaloryzowanych udziałów członkowskich (art. 5 ust. 1 w związku z art. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o waloryzacji udziałów członkowskich w spółdzielniach i zmianie niektórych ustaw - Dz. U. Nr 83, poz. 373 ze zm.).

Przewodniczący SSN: Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Józef Iwulski, Jadwiga Skibińska-Adamowicz (sprawozdawca),

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 4 października 1994 r. sprawy z powództwa Piotra B. przeciwko Spółdzielni Inwalidów "M." w P. o zapłatę, na skutek rewizji nadzwyczajnej Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego [...] od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu z dnia 3 czerwca 1994 r., [...] oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Poznaniu z dnia 29 października 1993 r., [...]

u c h y l i ł zaskarżone wyroki i oddalił powództwo odstępując od obciążenia powoda kosztami procesu.

U z a s a d n i e n i e

Powód Piotr B. w pozwie z dnia 30 sierpnia 1993 r. żądał zasądzenia od Spółdzielni Inwalidów "M." w P. kwoty 16.944.911 zł wraz z odsetkami od dnia 10 sierpnia 1993 r. tytułem zwrotu zwaloryzowanych udziałów członkowskich.

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Poznaniu wyrokiem z dnia 29 października 1993 r. uwzględnił powództwo.

Sąd I instancji uznał, że wobec wystąpienia powoda ze Spółdzielni i niespornego faktu dokonania waloryzacji udziałów członków na mocy uchwały nr 1 Nadzwyczajnego Zebrania Przedstawicieli Spółdzielni Inwalidów "M." w P. z dnia 13 grudnia 1991 r., powód może żądać wypłaty zwaloryzowanego udziału na podstawie art. 26 i art. 27 Prawa spółdzielczego, czemu nie sprzeciwia się także art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o waloryzacji udziałów członkowskich w spółdzielniach oraz o zmianie niektórych ustaw. Sąd Rejonowy ponadto ustalił, że powód był zatrudniony w pozwanej Spółdzielni od 24 października 1986 r. do 30 czerwca 1991 r., natomiast członkiem Spółdzielni był od 16 kwietnia 1987 r. do 10 sierpnia 1993 r. Jego członkostwo ustało wskutek dokonanego przez niego wypowiedzenia.

Zdaniem Sądu Rejonowego ustanie członkostwa wymaga całkowitego rozliczenia powoda z pozwaną Spółdzielnią, w związku z czym poglądy wyrażone w literaturze prawniczej, w myśl których niemożliwa jest wypłata zwaloryzowanych udziałów przed upływem 5 lat od daty podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały w sprawie

waloryzacji udziałów członkowskich, należy interpretować jako zakaz odnoszący się do członków spółdzielni, a nie do udziałów byłych jej członków.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu rozpoznając rewizję pozwanej Spółdzielni od powyższego wyroku, wyrokiem z dnia 3 czerwca 1994 r. oddalił ją jako niezasadną.

Sąd Wojewódzki podniósł, że z art. 26 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (Dz. U. Nr 30, poz. 210 ze zm.) wynika, iż były członek spółdzielni może żądać zwrotu swojego udziału, z tym że wypłata udziału nie może nastąpić wcześniej, niż w ciągu miesiąca po zatwierdzeniu bilansu przez walne zgromadzenie. Zasada ta nie ma jednak zastosowania w razie otwarcia likwidacji spółdzielni lub wszczęcia postępowania upadłościowego, wtedy bowiem zgodnie z art. 28 Prawa spółdzielczego były członek spółdzielni uczestniczy swymi udziałami w jej stratach, ale tylko przez czas w tym przepisie wskazany. W rozpoznawanej sprawie roszczenie powoda o wypłatę jego zwaloryzowanego udziału członkowskiego stało się już wymagalne, zatem wyrok Sądu I instancji jest trafny.

Sąd Wojewódzki uznał również, że art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o waloryzacji udziałów członkowskich w spółdzielniach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 83, poz. 373 ze zm.) nie jest przeszkodą do uwzględnienia powództwa, gdyż zakaz wypłaty zwaloryzowanych udziałów przed upływem 5 lat od daty podjęcia stosownej uchwały przez walne zgromadzenie odnosi się wyłącznie do członków.

Od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu oraz od poprzedzającego go wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Poznaniu złożył rewizję nadzwyczajną Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, w której zarzucił rażące naruszenie art. 120 k.c., art. 19, 21, 22 i 26 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (Dz. U. Nr 30, poz. 211 ze zm.), art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o waloryzacji udziałów członkowskich w spółdzielniach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 83, poz. 373 ze zm.), art. 262 § 1 k.p. oraz art. 476 § 1 k.p.c. i wniósł o uchylenie wyroku Sądu Wojewódzkiego oraz o zmianę wyroku Sądu Rejonowego przez oddalenie powództwa.

Rewidujący podniósł, że sprawa została rozpoznana przez Sądy niewłaściwie rzeczowo, gdyż roszczenie członka spółdzielni pracy przeciwko tej spółdzielni o wypłatę udziałów członkowskich nie jest roszczeniem ze stosunku pracy ani roszczeniem związanym z tym stosunkiem, przede wszystkim jednak Sądy obu instancji rażąco naruszyły art. 5 ust. 1 powołanej wyżej ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. Nie dostrzegły bowiem, że przepis ten dotyczy dwóch różnych zagadnień. I tak ust. 1 dotyczy zakazu wypłaty zwaloryzowanych kwot udziałów członkowskich, natomiast ust. 2 wyznacza zakres uczestniczenia w pokrywaniu strat spółdzielni. Wykładnia językowa (gramatyczna) art. 5 uzasadnia więc wniosek, że zgodnie z ust. 1 art. 5 wymienionej ustawy spółdzielnia nie może wypłacić kwot przeniesionych z funduszu zasobowego przed upływem 5 lat od daty podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały w sprawie waloryzacji udziałów członkowskich - zarówno obecnym, jak i byłym członkom, natomiast w myśl ust. 2 art. 5 tylko obecni członkowie uczestniczą w pokrywaniu strat spółdzielni do wysokości kwot przeniesionych z funduszu zasobowego na fundusz udziałowy. Również wyniki wykładni funkcjonalnej (celowościowej) prowadzą do wniosku, że art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. odnosi się zarówno do

obecnych jak i byłych członków spółdzielni. Celem powyższego przepisu jest bowiem ochrona kondycji ekonomicznej spółdzielni, która niewątpliwie musiałaby ucierpieć, gdyby powstała konieczność szybkiej wypłaty zwaloryzowanych udziałów, chociażby tylko byłym członkom spółdzielni. Potwierdzeniem tej tezy jest sformułowanie art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. w brzmieniu ustalonym przez art. 4 ustawy z dnia 4 lipca 1994 r. o zmianie ustawy - Prawo spółdzielcze oraz o zmianie niektórych ustaw (nie ogłoszonej jeszcze w Dzienniku Ustaw w dniu wniesienia rewizji nadzwyczajnej), który stanowi, że kwoty udziałów przeniesione z funduszu zasobowego nie mogą być wypłacone przed upływem 5 lat od daty podjęcia uchwały, o której mowa w art. 1 ust. 2, oraz że kwoty te są wypłacane na zasadach i w terminach ustalonych w statucie spółdzielni.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Członkostwo powoda w pozwanej Spółdzielni ustało z dniem 10 sierpnia 1993 r. wskutek jego rezygnacji (wypowiedzenia). W tym czasie kwestię zwrotu udziałów członkowskich regulowały dwa akty prawne: ustawa z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze - gdy chodzi o zwrot udziałów wniesionych przez członka i powołana wcześniej ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o waloryzacji udziałów członkowskich w spółdzielniach - gdy chodzi o udziały zwaloryzowane.

Przepis art. 26 pierwszej z wymienionych ustaw stanowi, że były członek spółdzielni może żądać zwrotu wniesionego udziału, z tym że wypłata udziału nie może nastąpić wcześniej niż w ciągu miesiąca po zatwierdzeniu bilansu przez walne zgromadzenie. Wyjątek od tej zasady przewidziany jest w art. 28 Prawa spółdzielczego, a polega on na tym, że w razie otwarcia likwidacji spółdzielni w ciągu 6 miesięcy lub wszczęcia postępowania upadłościowego w ciągu roku od dnia, w którym członek przestał należeć do spółdzielni, uczestniczy on w pokrywaniu strat spółdzielni, tak jak gdyby nadal był członkiem, co oznacza, że w wymienionych sytuacjach i we wskazanych okresach nie może żądać zwrotu wniesionych udziałów. Jest w sprawie niesporne, że w pozwanej Spółdzielni nie miała miejsca żadna z sytuacji opisanych w art. 28 Prawa spółdzielczego oraz że powód otrzymał zwrot swoich udziałów członkowskich, co zresztą nie jest i nie było przedmiotem sporu.

Co się tyczy wypłaty zwaloryzowanych udziałów, to art. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. w jego pierwotnym brzmieniu (Dz. U. Nr 83, poz. 373) przewiduje, że spółdzielnie, z wyłączeniem spółdzielni mieszkaniowych, mogą dokonać waloryzacji udziałów członkowskich za okres lat 1944-90 przez przeniesienie na fundusz udziałowy części funduszu zasobowego (ust. 1), oraz że uchwałę w sprawie waloryzacji udziałów podejmuje w 1991 r. walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) większością 2/3 głosów (ust. 2). Jednocześnie z art. 4 ust. 1 ustawy wynika, że fundusz przeznaczony na waloryzację nie może przekraczać 50% funduszu zasobowego istniejącego w spółdzielni w dniu otwarcia bilansu 1991 r. Ustawa ta była dwukrotnie nowelizowana (ustawą z dnia 30 stycznia 1992 r. - Dz. U. Nr 18, poz. 74 i ustawą z dnia 7 października 1992 r. - Dz. U. Nr 80, poz. 406), lecz wprowadzone zmiany nie mają znaczenia dla rozpoznawanej sprawy, gdyż dotyczą lat późniejszych i polegają między innymi na określeniu daty, w której walne zgromadzenie (zebranie przedstawicieli) powinno podjąć uchwałę w sprawie waloryzacji udziałów członkowskich (w 1992 r. i w 1993 r.). Zatem w

przedmiotowej sprawie należy skupić uwagę na ustawie z dnia 30 sierpnia 1991 r. według jej pierwotnego tekstu (tj. ogłoszonej w Dz. U. z 1991 r. Nr 83, poz. 373), gdyż walne zgromadzenie pozwanej Spółdzielni podjęło uchwałę o waloryzacji udziałów członkowskich dnia 13 grudnia 1991 r., czyli w czasie obowiązywania tej ustawy w jej pierwotnym brzmieniu.

Podjęcie uchwały o zwaloryzowaniu udziałów członkowskich przez właściwy organ spółdzielni nie stanowi jednak samo przez się podstawy do wypłacania tych udziałów. W myśl omawianej ustawy, waloryzacja udziałów może odbywać się według zasad przewidzianych w ustawie (art. 2 ust. 1 i 2), bądź też według innych zasad określonych przez walne zgromadzenie, z uwzględnieniem niezbędnych wymagań ustawowych (art. 2 ust. 3). Waloryzacja udziałów określona ustawą polega na przeliczeniu udziałów wniesionych na dzień 31 grudnia danego roku w relacji przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce społecznej w 1990 r. do przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce społecznej w roku, którego dotyczy waloryzacja. Fundusz przeznaczony na waloryzację powstaje natomiast z funduszu zasobowego spółdzielni, w drodze przeniesienia części tego funduszu na fundusz udziałowy (art. 1 ust. 1, art. 4). Z uchwały nr 1 Nadzwyczajnego Walnego Zebrania Przedstawicieli pozwanej Spółdzielni Inwalidów "Metalowiec" w P. z dnia 13 grudnia 1991 r. wynika, że waloryzacja udziałów członkowskich w tej Spółdzielni została przeprowadzona według zasad ustawowych (art. 2 ust. 1 i 2 ustawy). Nie ulega więc wątpliwości, że udział powoda, który został członkiem Spółdzielni dnia 16 kwietnia 1987 r., również podlegał waloryzacji i takie też stanowisko zajął Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Poznaniu [...] zobowiązując w wyroku z dnia 29 grudnia 1992 r. stronę pozwaną do zwaloryzowania udziałów członkowskich powoda, a zaakceptował to rozstrzygnięcie Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu w wyroku z dnia 9 lipca 1993 r. [...].

Mimo to rewidujący trafnie zarzuca, że wobec ograniczenia ustanowionego w art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r., w obecnej chwili nie mógł zapaść wyrok zasądający na rzecz powoda kwotę odpowiadającą swojej wysokością jego zwaloryzowanym udziałom członkowskim. Z przepisu tego bowiem wynika, że kwoty udziałów przeniesione z funduszu zasobowego nie mogą być wypłacone przed upływem 5 lat od daty podjęcia uchwały, o której stanowi art. 1 ust. 2 ustawy, czyli uchwały walnego zgromadzenia spółdzielni w sprawie waloryzacji udziałów członkowskich. Wbrew stanowisku Sądu Wojewódzkiego, ograniczenie czasowe dotyczące wypłacenia kwot odpowiadających zwaloryzowanym udziałom odnosi się zarówno do członków jak i do byłych członków spółdzielni, gdyż art. 5 ust. 1 omawianej ustawy nie czyni między nimi żadnych rozróżnień, a ściślej rzecz ujmując - nie wymienia ani jednych ani drugich. Ponieważ w myśl ustawy waloryzacja dotyczy wszystkich udziałów wniesionych do spółdzielni według stanu na rok, w którym istnieje możliwość ich udokumentowania, bez względu na to, czy w chwili podejmowania uchwały osoba, która wniosła udział jest nadal członkiem spółdzielni, czy też nie, należy przyjąć, że zakaz wypłacania przez 5 lat kwot udziałów przeniesionych z funduszu zasobowego dotyczy wszystkich uprawnionych.

Wyprowadzenie przez Sąd Wojewódzki innego wniosku na podstawie treści ust. 2 art. 5 ustawy, a zwłaszcza doszukiwanie się analogii z art. 26 Prawa spółdzielczego, jest nieuprawnione. Prawo spółdzielcze normuje bowiem kwestię zwrotu wniesionych

udziałów członkowskich w związku z ustaniem członkostwa, natomiast ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. reguluje kwestię waloryzacji udziałów członkowskich i możliwości wypłacenia - zarówno w czasie trwania członkostwa, jak i po jego ustaniu - różnicy między nominalną wielkością udziałów a ich faktyczną wartością w określonej dacie, przyjmując jako punkt odniesienia przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce społecznej w 1990 r. oraz przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce społecznej w roku, którego dotyczy waloryzacja. Regulacja zawarta w ustawie z dnia 30 sierpnia 1991 r. dotyczy więc innego przedmiotu i nie musi być identyczna z regulacją zawartą w ustawie Prawo spółdzielcze w odniesieniu do zwrotu wkładów członkowskich w związku z ustaniem członkostwa w spółdzielni.

Argument przyjęty przez Sąd Wojewódzki, iż ustanie członkostwa jest odpowiednim momentem dla całkowitego rozliczenia członka ze spółdzielnią, nie może być rozstrzygający. Jak trafnie zauważył wnoszący rewizję nadzwyczajną, konieczność szybkiej wypłaty zwaloryzowanych udziałów mogłaby postawić spółdzielnię w trudnej sytuacji ekonomicznej, a nawet podważyć podstawy jej egzystencji. Dlatego też należy przyznać rację Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego, że art. 5 ust. 1 jest przepisem mającym na celu ochronę kondycji ekonomicznej spółdzielni i w ten sposób powinien być rozumiany.

Nie można również podzielić poglądu Sądu Wojewódzkiego, iż bezpośrednie sąsiedztwo treści zawartej w ust. 2 art. 5 z treścią zamieszczoną w ust. 1 tego artykułu przemawia na rzecz wniosku, że skoro ust. 2 reguluje sprawę uczestniczenia członków w pokrywaniu strat spółdzielni, to tym samym ust. 1 wprowadzający zakaz wypłaty zwaloryzowanych udziałów przez pewien czas - również dotyczy tylko członków. Pogląd ten jest uproszczony i nie uwzględnia okoliczności, że każdy z ustępów art. 5 wymienionej ustawy normuje inne zagadnienie.

Podsumowując dotychczasowe rozważania można więc powiedzieć, że ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. wprowadziła możliwość przeliczenia udziałów wniesionych przez członków do spółdzielni i wypłacenia byłym i aktualnym członkom spółdzielni kwot przeniesionych z funduszu zasobowego na fundusz udziałowy z jednoczesnym wstrzymaniem tej wypłaty przez okres 5 lat ze względu na konieczność ochrony kondycji ekonomicznej spółdzielni (art. 5 ust. 1). Ustawa ta przyjęła również dopuszczalność pokrywania strat spółdzielni do wysokości kwot przeniesionych z funduszu zasobowego, ale dopuszczalność tę przewidziała tylko w odniesieniu do członków spółdzielni (art. 5 ust. 2). Oznacza to, że byli członkowie spółdzielni nie uczestniczą w pokrywaniu strat spółdzielni kwotami przeniesionymi z funduszu zasobowego, czyli swoimi zwaloryzowanymi udziałami.

Przedstawiona wyżej wykładnia art. 5 ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. dowodzi, że wniesienie rewizji nadzwyczajnej było konieczne. Obydwa bowiem zaskarżone wyroki, nakładające na stronę pozwaną obowiązek wypłaty zwaloryzowanych udziałów przed upływem 5 lat od daty podjęcia przez walne zgromadzenie uchwały w sprawie waloryzacji udziałów członkowskich, rażąco naruszyły przede wszystkim wymieniony art. 5 tejże ustawy, a ponadto art. 19 § 2, art. 26 i art. 28 Prawa spółdzielczego. Wobec tego zaś, że stan faktyczny sprawy jest niesporny, a wadliwość zaskarżonych wyroków polega na niewłaściwym zastosowaniu prawa, możliwe stało się ich uchylenie przez Sąd Najwyższy i oddalenie powództwa (art. 422 § 1 k.p.c.).

Zarzut wnoszącego rewizję nadzwyczajną, iż oba Sądy - powołane do rozpo-

znawania spraw o roszczenia ze stosunku pracy - rozstrzygnęły sprawę typowo cywilną (wynikającą ze stosunku członkostwa w spółdzielni), nie podlegającą ich właściwości rzeczowej, nie wymaga szczegółowych rozważań, gdyż został przytoczony tylko marginesowo, a poza tym zgodnie z art. 201 k.p.c. prowadzenie sprawy według zasad przewidzianych w przepisach o postępowaniu odrębnym nie powoduje nieważności postępowania. Okoliczność ta jako uchybienie procesowe może stanowić zarzut rewizyjny, jeżeli mogła wpłynąć na wynik sprawy (art. 368 pkt 5 k.p.c.).

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

=====